

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIAZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
כתובת: ת.ד. 17209 תל אביב 69051
דואר אלקטרוני: lili@lyhaber.com
טלפון: 09-9579540 פקס: 054-4436366

גליון 27, ספטמבר 2008 אלול ה'תשס"ח

הנה 16 שנה, הנה life וספרה

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

אין הסבר לכסאות המוצבים בכיכר גיבורי הגטו

על שום ולמה מפורזים וארונות פזורים נותרו בה. הכסאות בכיכר הגדולה. עוד הם מוסיפים כי אין במקום כל מידע על הגטו שהיה במקום, על סמליות הכסאות ואין הסבר לסיבה מדוע פונים הכסאות לכיוונים שונים – חלקם לכיוון בית החרושת של אוסקר שינדלר, אחרים לכיוון מחנה פלשוב. על אחד הכסאות ניתן למצוא שלט קטן, אך עליו מצוין רק תאריך סיום השיפוץ.

אולי הגיעה כבר השעה לסיים את פרויקט השילוט של "נתיב הזכרון" במקום?

עם סיום השיפוץ של כיכר גיבורי הגטו ברובע פודגוז'ה, לפני כשלוש שנים, הוצבו במקום 80 כסאות לזכרם של תושבי היהודים של הגטו.

האדריכלים שתכננו את הפרויקט, פיטר לויצקי וקזימיז' לאטאק אמר, בראיונות שהתקיימו עמם בעבר, כי את ההשראה לתכנון המקום הם קיבלו מהתאור בספרו של הרוקח תדאוש פנקביץ "בית המרקחת בגטו קרקוב", המספר על מראה הככר לאחר גירוש היהודים, כשרק כסאות, שולחנות

מי מכיר?

טובה טייטלבלאום מבקשת את עזרתכם בפרויקט תעוד פעולות ההצלה של אביה, **יונס אקשטיין** מברטיסלבה/פרסבורג.

במהלך השנים 1941-1944 הוברחו מאות ילדים מפולין, רובם מאזור קרקוב וסביבותיה, לסלובקיה. רבים מהילדים נלקחו לביתו של יונס אקשטיין ברחוב Jidofscia ושם זכו למחסה, מזון ולבוש. בשני בונקרים אחרים בברטיסלבה הוא החביא עוד כ-60 יהודים נמלטים.

מי מכם שנעזר על ידי אקשטיין או שידע דבר על פעולותיו במהלך המלחמה מתבקש לפנות לגב' טייטלבלאום 04-8244257

teitel_j@netvision.net.il

אבנר בטיסט מבקש פרטים על **רניה (רגינה) בטיסט** ילידת 1921, בת לחנה לאה (הניה) וחיים יעקב, ואחות למוניק (משה) ולייב (כולם נספו בשואה), שהתגוררה משנת 1929 בקרקוב ברחוב 10 Orzeszkowej. בזמן המלחמה התגוררה עם אמה בטרנוב. מי שיכול להוסיף פרטים עליה ועל בני משפחת בטיסט נוספים – פאני, הלנה, אירנה, יוסף, נטלי ורוזה, מתבקש להתקשר לטל' 077-8841435.

תזכורת לתשלום דמי חבר

המחאה בסך 120 ש"ח יש לשלוח לארגון יוצאי קרקוב, ת.ד. 17209, תל אביב 69051.

משתתפים בצער המשפחה על פטירתה של חברתנו

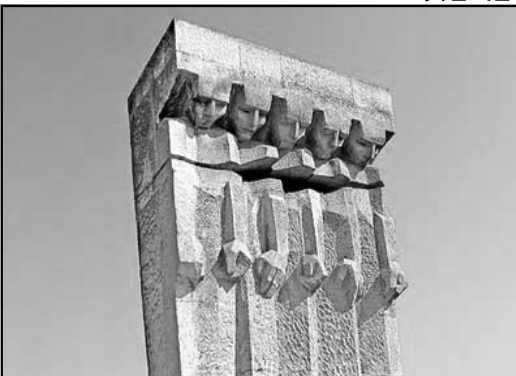
מרים (מרישה) הופרז ז"ל

בת אליעזר ופליציה לנדסדורפר ניצולת שואה, ילידת קרקוב

סרחון ביוב בכיכר גיבורי הגטו

דיירי הבתים הסמוכים לכיכר גיבורי הגטו בפודגוז'ה מתלוננים כי בבנין הקטן, אשר שימש לפני המלחמה כתחנת אוטובוסים, ושוב הוא אמורים לדלוק נרות לזכר גורלם של תושבי הגטו היהודים, זרוקים מזרקים והמקום משמש לעשיית צרכים. התושבים מתלוננים גם על הסרחון ועל בעיות ביוב במקום, העולה על גדותיו בימי גשם. לדבריהם, התאורה שעוצבה בתחתיתם של הכסאות המוצבים בככר אינה פועלת, וקישקושים מעטרים את קירותיו של המעבר התת-קרקעי המוביל למקום.

פלשוב נעדרת מ"קרקוב מזמינה"

עירית קרקוב הוציאה לאור לאחרונה חוברת למסייר בעיר בשם "קרקוב מזמינה", באנגלית ובפולנית.

החוברת מחולקת חנים, וב-56 עמודי טקסט ותמונות נפרשים בפני התייר המקומות המומלצים ביותר לסיור, החל מארמון וואוול וכלה במוזיאון צאטורסקי, וזאת בנוסף להמלצות לגבי מלונות, מסעדות וסוירים. 70 איש עמלו על הפקת החוברת.

למרבה ההפתעה 56 העמודים לא הספיקו כדי לכלול, ולו מילה אחת, על רובע פודגוז'ה על אתרי החשובים להיסטוריה היהודית: הגטו, מפעל אמיליה ועוד. גם פלשוב נעדרת מהחוברת. חבל.

שיפוצים ברחובות קז'ימיז'

החודש אמור להסתיים התכנון של השיפוצים ברחובות ובכיכרות קז'ימיז', שתחילת ביצועם נקבע ל-2009. בשל שיקולים תקציביים ימשכו השיפוצים 4-5 שנים.

על פי התכנון הנוכחי השיפוצים יחלו ברחוב שרוקה וברחובות המובילים אליו, וכן בככר החדשה (Plac Nowy) וברחובות הסמוכים – במסגרת השיפוצים מתוכננים, בכל רחבי הרובע, התקנתם של פנסי תאורה חדשים, מעוצבים בדומה לאלו שהותקנו במרכז העיר.

יהודים מוכרי ספרים בקרקוב (חלק שני) על פי מאמר מאת ריישרד לב

מחדש מריה זיידן יחד עם גיסה, שלמה אדם (1888-1950), ועם בן דודה, ישעיה טאפט.

בנה של דינה "זיידנקה", ישעיהו זיידן (1895-?), בעל תואר דוקטור למשפטים מטעם האוניברסיטה האיגלונית, הקים בשנת 1927 הוצאה לאור וחנות בשם "בית מסחר ספרים כללי" (Księgarnia Powszechna). הוא חידש את פעילותו של העסק בשנת 1945 וחיסל אותו ב-1951 כשהגיע לתל אביב, מכאן היגר לקנדה.

לבית השנייה של משה מאן טאפט, רחל שפינגרן (1871-1938) היתה חנות ספרים עתיקים ברחוב שפיטלנה 4, אותה קיבלו אחר כך לדידהו הבן ישעיה (1895-?) והבת דבורה שליטל (1898-?). לבת השנייה של רחל, מריה גזאנג (1903-1943) היתה, החל משנת 1930, חנות עתיקות משלה ברחוב שפיטלנה 7 (25).

בני משפחת טאפט, וכמוהם בני משפחת זיידן, היו בוקוניסטים. הם סחרו בכל סוגי הספרים, כולל ספרי לימוד, שקרוב לוודאי שימשו מקור הכנסה משמעותי מאד. לא ידוע אם נעזרו בסוכנים נודדים בערי השדה, או שהיו הם עצמם נוסעים אל מחוץ לעיר בחיפוש אחר ספרים, לא ידוע גם כיצד היו רוכשים אוספים. הם לא ערכו ולא פרסמו קטלוגים של תכולת עסקיהם. היו ממתנינים לקוחות בתוך החנויות שברחוב שפיטלנה, שכונה "שפיטלקה" – כינוי רווח למרכז המסחר בספרים עתיקים ומשומשים בקרקוב, רחוב שאין עוד כמוהו בחינניותו ובחשיבותו התרבותית, הספריתית ובזמן המסחרית בספרים פולניים. רחוב של הספרים הפולניים הנסחרים על ידי היהודים.

רחוב שפיטלנה, מקצה עד קצהו, מכיכר הרוח הקדושה ועד הכיכר הקטנה, היה משופע בחנויות ספרים עתיקים "היו שם שלוש או ארבע חנויות של בני משפחת טאפט, כמספר הזה חנויות של זיידן, לידם של ראוכר, וטשטיין וליטמן. בחודשי הקיץ, בתום חנות הלימודים בבתי הספר ובראשיתה בסוף הקיץ, היה רחוב שפיטלנה גועש מהמולת בני הנוער שמכרו או קנו ספרי לימוד" – רשם בזכרונותיו אלכסנדר סלאפה (Aleksander Słapa) תושב קרקוב ומוכר ספרים.

קרקובאי אחר, הסופר יאן קורצ'אב (Jan Kurczab) תיאר את הרחוב הזה כך: "מזור היה הרחוב הזה, אפוף סוד, מכושף... בכל הבתים, בבנינים הישנים הצרים, הקודר (...) קיננו חנויות ספרים עתיקים. בחנויות הקטנות והצרות שלא יאומן, בשערים, בחצרות, בגומחות ובשקעים שבפרוזדורים, בכל מקום שניתן בו להציב מדפים אחדים – מוטלות היו ערימות של ספרים. הם התנשאו לגובה עד התקרות, נכרכו בחבילות, קשורות בחבלים ללא ספור, מילאו שולחנות ורצפות. כרטיסיות הרישום של כרכים, כרכונים, חוברות ללא ספור אלה, תפסו מקום במוחותיהם של המוכרים. פלא שלא יאומן מילא את הלב, כאשר טיפוס כזה, צנום ומזוקן כרגיל, שנשאל על איזה כותר שנשכח מזמן, היה נעלם במעמקי מלונתו כדי לשוב כעבור רגע ממושך ובידו עותק מכוסה אבק עד אין לשער. זה היה איש עתיקות אמיתי, מגזע מוכרי העתיקות. משנות היותו זאטוט היה לומד את הסודות של ידע זה מאביו, שהוריש לו את נסיונו של סבו".

בזכרונותיה כותבת רוז'ה נובורסקה, כי "ברחוב שפיטלנה היו חנויות ספרים עתיקים אפלות, מלאות לחות, אפופות ריח של עובש, טמנו בתוכן אוצרות מוסתרים. שלוש מדרגות כלפי מעלה, מסדרון ארוך ואפל של חנות עתיקות, דלפק קורס תחת משא כבד של ספרים, ומסביב, מהרצפה ועד התקרה, ספרים, ספרים, ספרים".

במשך כל המחצית השנייה של המאה ה-19 פעל בית המסחר המשפחתי בספרים עתיקים "מסחר בספרים של מ.מ. טאפט", בהנהלת האב משה מאן (1831-1902). הוא היה היחיד שיצא מקרקוב לווינה בחיפושיו אחר סחורה, והראשון שניסה לעסוק גם בהוצאה לאור. בעבודה זו סייעו על ידו בנותיו ובניו, שכל אחד מהם פתח, מאוחר יותר, חנות ספרים עתיקים משלו.

עם מות האב משה מאן קיבל את החנות צעיר הבנים, יהודה (1870-1939), אשר עסק, בצד המסחר בספרים עתיקים גם במסחר בבולים וכלי נגינה. גם אחותו, לאהילה, עבדה אצלו, ובפרק זמן מסויים העסיק גם שני זבנים. בשנת 1931 רכש יהודה מיורשיו של פביאן הימבלאו חלק מהספרים שבחנותו. ביוזמת אשתו השנייה, גולדה מלכה (לבית לנדאו, נפטרה ב-1943), שניהלה את העניינים בעת מחלת בעלה – הועברה חנות הספרים העתיקים של משפחת טאפט, כנראה ב-1937, לרחוב מרק הקדוש. בת אחרת של יהודה, מטילדה גרוספלד (1903-1943) ניהלה חנות ספרים משלה ברחוב גולמביה.

ב-1884 פתח בכור בניו של משה מאן, ישראל טאפט (1856-1933), בית מסחר משלו לספרים עתיקים ובו מדור למסחר בבולים, ברחוב שפיטלנה 9, מול חנות אביו. אצלו התמחה הבן ישעיה (1883-1940), שב-1908 עזב את העסק של אביו על מנת לפתוח חנות והוצאה לאור בשם "ידע ואמנות" ברחוב וישלנה 8. אחרי מות אביו חזר לרחוב שפיטלנה, ונטל על עצמו את העיסוק בבית מסחר הספרים שירש. הוא גם הוציא לאור בכוחות עצמו רומנים אחדים. בן אחר של משה מאן, שלמה טאפט (1859-1940) ניהל בית מסחר לספרים עתיקים ברחוב שפיטלנה 22, אותו קיבלת לידיו בנו ישעיה בשנת 1922, והפך אותו ל"בית מסחר ספרים וספרים עתיקים" חדיש. את החנות הוא ניהל עד לפרוץ המלחמה ב-1939, אשר – בדומה לחנויות ספרים ועתיקות אחרים ששכנו באותו רחוב – נשדדה והוחרבה בידי הגרמנים.

ב-1932 רכש טאפט שיירים של כתבי יד לנין, שנתגלו על ידי עובדת נקיון באיזו עליית גג (יש גירסה שלפיה היו אלה חוברות עם חתימת ידו של לנין). העניין זכה לפרסום רב למדי בקרקוב שלאחר המלחמה הודות לסיפוריו של ישעיה עצמו, שחזר לעיר מולדתו מברית המועצות, בה עברו עליו שנות המלחמה. יחד עם בת-דודתו מריה זיידן הוא התחיל לעבוד בחנות הספרים העתיקים שהיתה בבעלותה לפני המלחמה ברחוב שפיטלנה. אחרי מותה של גבי זיידן בשנת 1969 חיסל חנות הספרים העתיקים הזו, החנות היהודית האחרונה בקרקוב, ועלה לישראל. כאן נפטר ב-1983.

ישעיה טאפט לא היה יכול לחיות בלי ספרים, בלי הנוף האופף אותם והאווירה הייחודית שנוכחותם מעוררת. הוא לא פתח עוד חנות משלו בתל-אביב, אבל היה מבלה בלי הפסקה בחנות הקטנה של מכרו הוותיק מלפני המלחמה, מוכר הספרים והמו"ל יאן פוק (מיכאל דיאמנט), בעליה של חנות ספרים פולניים וספריית השאלה "הספר", בקומה הראשונה של הבית ברחוב אלנבי 35. כך, אחרי כמעט מאתיים שנה הגיע לקיצו עסק הספרים העתיקים של שבת טאפט.

ענף אחר של משפחת טאפט, תחילתו בביתו של משה מאן, דינה זיידן (1865-1918), שנודעה בכינויה "זיידנקה". בשנת 1895, יחד עם בעלה אליהו זיידן (1864-1906), פתחה חנות ספרים עתיקים ברחוב שפיטלנה 5, שם עבדו גם שם שתי בנותיה, פאולינה (1894-1943) ומריה (1898-1939). לאחר שקיבלו את העסק בירושה (1918) העבירו אותו האחיות (יחד עם בעלה של פאולינה, שלמה אדם) לבית מספר 16 ברחוב שפיטלנה, וניהלו אותו עד פרוץ המלחמה כאחד האנטיקווראטים החשובים בקרקוב. זה היה אותו עסק אשר בשנת 1945 פתחה

לזכר מרדכי זאב שכטר הי"ד

מרדכי זאב שכטר הי"ד (1888-1942) היה נשוי לשיינדל לבית דטנר ואב ל-8 ילדים. במשך שנים היה מורה בבית הספר "מזרח-תחכמוני" ברחוב מיודובה 26. בנוסף הוא שימש כשליח ציבור בבית הכנסת "בית ישראל" ברחוב מיודובה 19. את רגשותיו היה מבטא, מדי פעם, בכתיבת שירים, רובם בחרוזים.

בנו, יצחק בן זאב, היחיד שניצל מהתופת, שלח לנו את אחד משיריו:

אנכי כיום כבן חמישים,
וכבר הזקנה עלי קפצה.

תש כוחי כאחד הישישים,
ויד הזמן גופי רצצה.
אולם לבי לב ילד תמים,
וזך וישר ולא יידע מעל,

ורוחי תרחף על הרים,
רמים,

על כנף רננים תמריא אל-
על.

איש את רעהו יבלע חיים,
ותבל כולה בדם עקובה,
ואני אתפנק מזהב פרויים
מקסם שפתנו האהובה.

“נאשה וואלקה”

בין כתבי העת השונים שהופיעו לסירוגין, ולא באופן קבוע, בקרקוב, תפקיד חשוב מילא העיתון “נאשה וואלקה” (מאבקנו), שיצא לאור מטעם סיעת “התאחדות וגורדוניה”. היה זה ביטאון השמאל הציוני המתון. השתתפו בו פעילי התנועה, ד”ר ישעיהו ספירו (שפירא) היה עורכו הראשי וצוות מצומצם של עוסקים בהתנדבות.

לעיתון היה קו פוליטי ברור ומוגדר. הודפסו בו מאמריהם של גדולי התנועה הציונית-סוציאליסטית כגון דוד בן גוריון, ברל כצנלסון, ברל לוקר, שמריהו לוין ואחרים. המאמרים הללו תורגמו מעברית או מאידיש לפולנית, וחברי המערכת המקומית כתבו מספר מאמרים, ולרוב התייחסו בהם למאורעות הפוליטיים-חברתיים בפולין בכלל ובקרקוב בפרט.

בשל השקפותיהם הסוציאליסטיות של חברי המערכת, חלו תקריות תכופות עם הצנזורה אשר פסלה, לא אחת, מאמרים שלמים או חלקים ניכרים מהם. וכך למשל, במאי 1935, לאחר פטירתו של המרשל יוזף פילסודסקי, הופיעו ב”נאשה וואלקה” מאמרי ביקורת על האיש ומשטרו, וזאת על אף שהמערכת ידעה כי צפויה תגובה חריפה מצד השלטונות. עמדת המערכת שיקפה בדרך כלל את עמדת המפלגה הסוציאליסטית הפולנית (פ.ס.פ.).

תפוצתו של העיתון היתה קטנה, ורוב קוראיו השתייכו למחנה השמאל הציוני. האמצעים הכספיים היו, כמובן, מצומצמים ומוגבלים, ולא פעם חסרו כספים לתשלום הוצאות הדפוס. בית הדפוס, שהיה בבעלותו של יהודי, איפשר לחברי המערכת להצטופף בין המכוונות, לכתוב שם את מאמריהם ולהגיהם. ד”ר י. ספירו השתדל כמיטב יכולתו להעמיד את העיתון על רמה נאותה, וכינס את המשתתפים לאסיפות עבודה בהן נדונו הנושאים האקטואליים, ועובדו תוכניות לכל גליון בנפרד.

המלחמה שמה קץ לעיתון זה, כמו לכל הפעילות העיתונאית היהודית בפולין. בתום המלחמה יזמו חברי “התאחדות” את חידוש העיתון, אך התנאים לא היו מתאימים. השלטונות הקומוניסטיים הלאימו את כל בתי הדפוס בעיר, ורק הודות לקשריו הטובים של אחד החברים עם מערכת “דזיניק פולסקי” עלה בידם להדפיס ולהוציא לאור גיליון יחיד של “נאשה וואלקה”. בשנת 1947 נסתם הגולל על כתב העת.

לפי מאמרו של פביאן שלג

“היהודים בקרקוב, חייה וחורבנה של קהילה עתיקה”

יהודי קרקוב במספרים

בשנת 1931 נערך מפקד אוכלוסין בקרקוב. מידע מפתיע עולה מנתונים אלה: המספר הכולל של אוכלוסית קרקוב באותה שנה היה 220,000 נפש, ומתוכם הזדהו כיהודים 56,800 איש, כלומר 25.77%. להלן התפלגות הפרנסות של היהודים:

ענף	מספר יהודים	% מס"כ היהודים	% יהודים מסה"כ
תעשיה ומלאכה	17,800	31.50	26.50
מסחר, ביטוח וכספים	26,400	45.73	58.00
תחבורה ותעבורה	2,900	6.74	58.00
חינוך ותרבות	1,500	2.65	17.58
מקצועות אחרים	7,900	13.98	17.64
סה"כ	56,500	100.00	

מהנתונים הללו אנו למדים כי למעלה מ-77 אחוז מהאוכלוסיה היהודית התפרנסו מתעשיה, מלאכה, מסחר, ביטוח וכספים, וחלקם בחיי המסחר והכספים גדול כמעט פי שניים מחלקם באוכלוסיה.

עוד נלמד מתוך נתוני מפקד האוכלוסין כי 59% מהיהודים הינם עובדים עצמאיים, כשבסיווג זה נכללים גם בעלי מלאכה קטנים העובדים בעצמם או עם כמה שוליות שכירים וגם על מי שמעסיק עשרות או מאות פועלים. למותר לציין כי רוב היהודים בענף היו בעלי מלאכה עם מספר עובדים או בעלי מפעלי תעשיה קטנים. עובדה מעניינת היא שככל שבית העסק של המעסיק היהודי העסיק מספר גדול יותר של עובדים - עלה מספר העובדים הלא-יהודים שהעסיק, לעומת זאת, תעשיינים לא-יהודים לא העסיקו עובדים יהודים. רוב הסוחרים היו קמעונאים, וכך גם אצל הלא-יהודים, ועל רקע זה היו מאבקים חריפים ביניהם.

מספר השכירים בין היהודים היה יחסית קטן, 20,700 איש, והם היו רק 14.6% מכלל השכירים בעיר, לעומת 25% יהודים בכלל האוכלוסיה. חלקם של העובדים עבודה גופנית, מתוך היהודים השכירים, היה רק 11% וזאת הן בשל דחיקת העובד היהודי השכיר מהמפעלים הבינוניים והגדולים, גם אם הם בבעלות יהודית, והן בשל חסימת ענפי מונופולין ממלכתיים בפני השכיר היהודי, בייצור ובמינהל כאחת. המפרנס היהודי נאלץ, לפיכך, לפנות למקצועות ולצורות פעילות כלכליות כעצמאי זעיר וקטן.

קוראים כותבים

כל הכבוד לד"ר איגו פלדבלום על הערתו לגבי מסלול חשמלית 3 בקרקוב דאז.

Mea culpa! רק דבר אחד יש לי (קרקובאי שנוגד בקרובודזה וגדל בזבירזיניץ) להגנתי: Licencia Poetica! ועוד דבר, לפחות בקצה השני של מס. 3 דייקתי. 3 נסעה לפודגורזה....מקווה שישלחו לי הקרקובאים.

מרצל גולדמן

אני מבקש לתקן טעות שהשתרבה כבר בספר “היהודים בקרקוב, חייה וחורבנה של קהילה עתיקה” בסיפור, מפי עטי, על המומר הקרקובאי פיינטוך. הטעות היא בתגובתה של האשה על דברי בעלה, שיהיה צורך להתנצר “נו, אוך, מספיק...” ובהמשך: “נו, מילא, וועלט מען זיק שמדין”. צריך להיות: “נו, אוך, מפסיק”. השימוש בביטוי זה “מפסיק” היה מקובל כתגובה על הפרעה בתפילה. במקום הפועל וועלט יש לכתוב וועט. מקורה הוא בפועל העזר הגרמני warden ובגוף שלישי wird. ולסיים אציין כי באותו בניין, ב”בית האפור” שכן בשנות השלושים המטה של התנועה האנטישמית הקיצונית O.N.R.

אריה בראונר

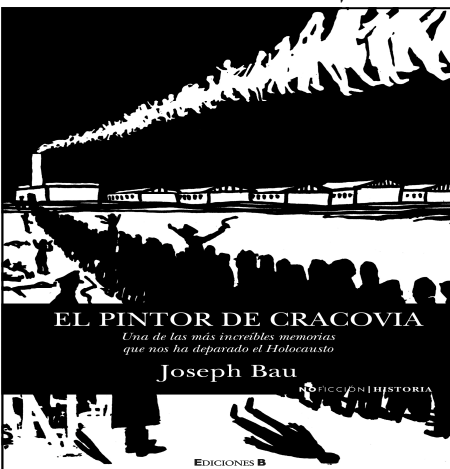
מתארגנת קבוצה למסע שורשים בפולין, הכולל קרקוב, אושוויץ, עירות גליציה, לודז', לובלין, וורשה, שדלץ ומזריץ'. המסע יחל ב-21 לאוקטובר ויסיים ב-28 בו.

המעוניינים להצטרף למסע מוזמנים לפנות אל בלה פרוז'נסקי 050-8671321 או דוא”ל belap@moch.gov.il

בלה פרוז'נסקי

יוסף באו בספרדית

ספרו של יוסף באו ז”ל, “שנות תרצ”ח”, יצא לאור לאחרונה בספרד, ושמו El pintor de Cracovia (“הצייר מקרקוב”). הספר נמצא ברשימת רבי המכר בספרד וזכה לביקורות מצויינות.

תערוכה חדשה של עבודות גרפיקה של יוסף באו ז”ל משנותיה הראשונות של המדינה נפתחה ב”בית יוסף באו” ברחוב ברדיצבסקי 9 בתל אביב. לפרטים נוספים ולתאום: 054-4212730, 054-4301499.

קרקוב עירי

ביום הולדתי ה-40 פגשתי בשנית את עיר הולדתי. את קרקוב. עד לאותו מפגש מיוחד רק ידעתי שיש מקום כזה, על אף שבעיר זו נולדתי, ובה בילתי את שנותי הראשונות. קרקוב היתה נוכחת לא נוכחת בהיסטוריה הפרטית שלי.

הורי ז"ל, יעקב לזר ויונה לבית בורנשטיין, שניהם ילידי קרקוב. שניהם נולדו בעיר כשהיתה עוד בשליטתה של המונרכיה האוסטרו-הונגרית. שניהם היו קרקובאים גאים מאד. הם בעצם לא היו פולנים, הם היו קרקובאים. למרות שהרקע המשפחתי שלהם היה שונה בתכלית, הרי קרקוב היתה אהבתם המשותפת. שניהם היו ילידי קזימיר. בית אבי היה בכרך ולניצה 10, בית אותו רכש סבי עוד ב-1906, וביתה של אמי היה ברחוב קרקובסקה 36. רק מאות מטרים בודדים הפרידו בין בתי שניהם, אך עולמם התרבותי והרוחני היה שונה מאד. מסופקתי אם הם היו נפגשים ומקימים משפחה אלמלא המלחמה.

משפחתו של אבי היתה משפחה

הבנים במשפחה זכו לחינוך תורני, שראשיתו ב"חדר עברי" שברחוב קופה, ואחר כך ב"תחכמוני" שברחוב מיודובה, הבנות למדו לימודים כלליים. בבעלות המשפחה היה מפעל לייצור מי סודה Leserowa Woda Sodowa, ששכן בקומת הכניסה לבית המשפחה, וכל בני המשפחה עזרו בעסק המשפחתי, אשר סיפק פרנסה נאה.

משפחתה של אמי, משפחתם של ליפמן בורנשטיין ומינדל לבית שטרן, שניהם ילידי כשנב, היתה משפחה מודרנית וחילונית יותר. 4 ילדים נולדו לבני הזוג, ואמי היתה הבת השניה. סבי נספה באושוויץ; דודי, בן הזקונים, נספה במטהאוזן; אמי יחד עם שתי אחיותיה ואמה הגיעו מאושוויץ, ב"צעדת המוות" לרוזנסבריק, ושם קיפדו את חייהן הסבתא והבת הבכורה. ב-8 במאי 1945 נותרו אמי ואחותה בודדות בעולם. אמי ואחיה למדו ב"גימנסיה העברית" בקרקוב, ואמא סיימה את לימודיה עוד לפני המלחמה באוניברסיטה היאגלונית בפקולטה לפילוסופיה.

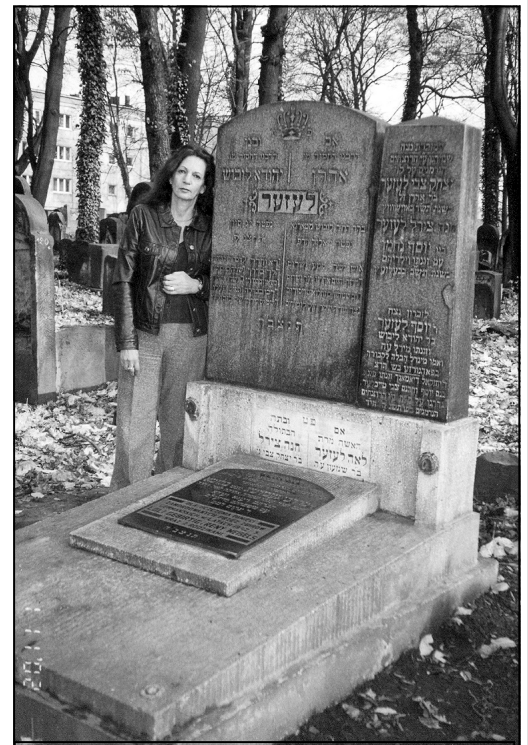
אחרי המלחמה שבו הורי לקרקוב. כל אחד מסיבותיו שלו. במשרדי הקהילה היהודית שברחוב דלוגה, הם נפגשו, והחליטו להקים משפחה בישראל. שנתיים לאחר סיום המלחמה נולדתי בקליניקה פרטית בקרקוב. הולדתי הניחה את היסודות למשפחה עליה חלמו הורי. שנתיים מאוחר יותר עזבנו את קרקוב בדרכנו לישראל, כדי להגשים את החלום הציוני של אבי.

בביתנו לא סיפרו ולא דנו בהיסטוריה הפרטית של משפחתי הקרובה והרחוקה. לא זכור לי שהזכירו את המילים סבא או סבתא, לא ספרו מה היה שם רחוק לפני המלחמה, ולא שם בשנות המלחמה ואחריה. כאילו העולם נברא עם עלייתנו לישראל. וכך במשך כמעט ארבעה עשורים.

יום אחד, בשנת 1987, ואני כבר בעלת משפחה משלי, הודיע אבי כי אנחנו נוסעים לקרקוב – אנחנו פרושו הורי, אחותי ואני. התלבטנו. היססנו. דאגנו. מה לנו למקום הקומוניסטי ההוא? מה לנו ולפולנים? האם החוויה לא תהיה הרסנית לגבי ההורים?

ביוני 1987 הגעתי לקרקוב בפעם השניה בחיי. לא ידעתי אז שתהיה זו אחת החוויות המרכזיות והמשמעותיות בחיי. הגעתי למקום בו החלה ההיסטוריה הפרטית של משפחתי ושלי.

ככל שהתקרבו אל העיר גברה התרגשותם של הורי. הם נעמדו

על קברה של לאה לזר ז"ל בבית הקברות "החדש" ברחוב מיודובה 55

חסידיית וציונית, שהעמידה 11 צאצאים, ששה בנים וחמש בנות. לבגרות הגיעו תשעה בלבד. אבי המשפחה והבן הבכור יחד עם כל משפחתו נספו בשואה. סבתי, לאה לזר לבית שוורץ מכשנב, נפטרה עוד לפני המלחמה והיא קבורה בבית הקברות "החדש" ברחוב מיודובה 55; שניים מילדי המשפחה עלו לארץ ישראל עוד לפני המלחמה, שלושה מילדי המשפחה ניצלו על ידי אוסקר שינדלר.

יונה (טונקה) בורנשטיין ויעקב לזר
ביום נישואיהם, קרקוב ספטמבר 1946

באוטובוס, הסתכלו מבעד לחלונות, כאילו לא יכולים להתנתק מהמראות שנעלמו מעיניהם לפני 40 שנה, העירו אחד לשני: "את זוכרת את המקום הזה?" ו"את זה?" כאן היה... ושם היה... וכך הגענו חזרה הביתה. לבית האחר. הבית השני. הבית שהיה נוכח ולא נוכח במשך כל השנים הללו.

יומיים שהינו בעיר. 48 שעות עמוסות, מרגשות, מרטיטות, משמעותיות. סקרנו כל פינה בעיר שהיתה יקרה להורי. הצצנו לבתיהם שלפני המלחמה, חקרנו את בתי הספר בהם למדו, כמובן שטיילנו ב"פלנטי", ומשם עלינו לקברה של סבתי במיודובה. בפעם הראשונה, על קברה, הבנתי לא רק שכלית אלא גם רגשית, שהיו לי סבים וסבתות. היה עבר למשפחתנו. והעבר של משפחתנו היה כאן, בקרקוב, בפולין. קרקוב של אז לא דמתה כלל ועיקר לסיפוריהם של הורי על העיר הנפלאה בה גדלו ואליה התגעגעו. היתה זו עיר אפורה, מלוכלכת מפח, מדכאת. אפילו הירוק שבשדרות דחה ודמה לאפור, ברחובות התגוללו שיכורים, חלונות הראווה היו ריקים, ברחובות השתרכו תורים. ההרגשה היתה שהגענו למקום שזמנו עבר.

15 שנה חלפו מבלי שאבקר שנית בעיר. כי לא יצא. כי מה הטעם. כי אי אפשר לחזור על חוויה כל כך משמעותית.

לפני 5 שנים חזרתי שוב לקרקוב, עם בעלי. היתה זו כבר עיר אחרת. כבר לא עיר אפורה מדוכאת כל כך כמו שהיתה עשור וחצי קודם לכן, עיר נקיה, מפוארת, עיר מערבית, תוססת. עיר מדהימה. עיר עם נשמה יתרה. עיר עם עתיד. מאז אני מבקרת בעיר מידי שנה.

לילי הבז